

“KARTLA MI ÖDEYECEKSİN, NAKİT Mİ ÖDEYECEKSİN?” AÇMAZINDA SOPAYLA HALKTAN VERGİ SİSTEMİNİ KONTROL ETMESİ BEKLENEBİLİR Mİ ?

I- YAPILAN SON YASAL DÜZENLEMELER:

Son dönemde yapılan yasal düzenlemelerle, belge düzenine uyulmamasında “mükellef olmayan” vatandaşlara ağır cezalar getirilmiştir. Getirilen cezalar sıradan bir kişinin, kendisinin ve ailesinin hayat kalitesini doğrudan etkileyebilecek, oldukça yüksek tutarlardadır. Son dönemde yapılan yasal düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

a) 02 Ağustos 2024 tarihli ve 32620 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 7524 sayılı Kanuna göre vergi mükellefi olmayan kişilerin fatura, gider pusulası, müstahsil makbuzu, serbest meslek makbuzu, perakende satış fişi, ödeme kaydedici cihaz fişi ve giriş ve yolcu taşıma biletlerini almadıklarının tespit edilmesi halinde, bunlara her bir belge için 5.000 Türk lirası özel usulsüzlük cezası kesilecektir. Ancak, kesilecek özel usulsüzlük cezasının toplamı bir takvim yılı için 50.000 Türk lirasını geçemeyecektir.

Mükellef olmayanlara kesilecek ceza, 02 Ağustos 2024 tarihinden hemen önce 680 TL’ydi. Ayrıca, bu cezanın kesilebilmesi için, belge alınmadığına ilişkin tespitin vergi incelemesine yetkili olanlar tarafından yapılması şarttı. Yeni düzenleme ile bu zorunluluk da ortadan kalkmıştır.

b) 17 Ekim 2024 tarihli ve 32695 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 328 Seri No’lu Gelir Vergisi Genel Tebliği ile “iş yeri ve konut kiralama işlemlerinde belgeleme işlemleri ve bu

işlemlere uymayanlara getirilen cezalar” konusunda düzenleme yapılmıştır. Buna göre, iş yeri ve konut kiralama işlemlerinde ödeme ve tahsilatlarını banka veya posta idareleri üzerinden yapmayanlara 5.000 TL’den az olmamak üzere, bedelin %10’u kadar özel usulsüzlük cezası uygulanacaktır; bir takvim yılı içinde kesilen ceza tutarı 20.000.000 TL’yi aşamayacaktır.

Mükellef olmayanlara kesilecek ceza, 02 Ağustos 2024 tarihinden hemen önce 3.000 TL’den az olmamak üzere bedelin %5’i kadardı; bir takvim yılı içinde kesilecek ceza tutarı da 8.700.000 TL’yi geçememekteydi.

c) 18 Ekim 2024 tarihli ve 32696 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 572 Sıra No’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile mükellef olmayanlara da vergi mükellefleri ile olan 7.000 TL’nin üzerindeki tahsilat ve ödemelerini bankalar, benzeri finans kurumları veya posta idarelerince düzenlenen belgelerle tevsik etmeleri (belgelemeleri) zorunluluğu getirilmiştir.

Belgelendirme zorunluluğuna uymayan mükellef olmayan kişilere, her bir işlem için 5.000 TL’den az olmamak üzere, tahsilat veya ödeme tutarının %10’u nispetinde özel usulsüzlük cezası kesilecek; bir takvim yılı içinde kesilecek ceza toplamı 20.000.000 TL’yi geçemeyecektir.

02 Ağustos 2024 tarihinden önce, “mükellef olmayanlar” için, bu kapsamdaki ödemelerini bankalar, benzeri finans kurumları veya posta idarelerince düzenlenen belgelerle kanıtlama yükümlülüğü bulunmamaktaydı.

Son dönemde yapılan yasal düzenlemelerin tamamında, mükellef olmayan vatandaşlara ülkedeki vergi sisteminin belgeleme yapısında, ağır cezalar içeren ciddi yükümlülükler getirilmiştir. Bu yükümlülüklerden kaçınmak için de düzenlemelerin tamamında “köşeye sıkıştığı” düşünülen vatandaşa, iş birliği yaptığı satıcıyı ihbar etmesi şartıyla, farazi “squid game”den kurtulma şansı verilmiştir.

II- SIRADAN VATANDAŞIN ÜLKEDEKİ BELGELEME DÜZENİNE KATKISI NE

OLABİLİR?

Vergi cezası getirilmesindeki temel amaç, mükelleflerin vergiye uyumunu teşvik etmek ya da mükellefleri vergiye uyuma zorlamaktır. Vergi cezaları belli bir parasal tutarı içerdiği gibi, mükellefi çeşitli hak ve imkanlardan mahrum bırakma, kısıtlamalar getirme şeklinde parasal olmayan özellikler de taşıyabilmektedir. Parasal tutarı içeren cezaları a) Sabit (maktu) cezalar, b) Yüzdellik orana tabi cezalar, c) Kademeli cezalar olarak üçe ayırmak mümkündür.

Vergi cezalarına ilişkin yasal düzenlemeler yapılırken, genel mahiyetteki hukuk devleti ilkesi ve sosyal devlet ilkeleriyle birlikte, vergilendirme ilkeleri olan adalet, eşitlik, genellik, ölçülülük ve kanunilik ilkelerine de mutlaka uyulmalıdır. Yasal düzenlemede söz konusu temel ilkelere sorun varsa, yasa hükmünün uygulanabilirliği daha başlangıçta önemli ölçüde zedelenmiş demektir.

Vergi cezalarından, vergi kaçırmada caydırıcı etki göstermesi ve vergiye uyumun sağlanmasına yardımcı olması beklenir. Bunun için vatandaşların vergi ile birlikte cezaları da kabul etmesi, uygun görmesi ve düzenlemenin amacının haklı olduğuna inanması gerekmektedir. Bu doğrultuda vergi kaçırma toplumda ayıplanacak bir davranış; vergi cezası da uygunsuz davranışın katlanılması gereken maliyeti olarak değerlendirilmelidir. Bu kabul, kurgulanan sistemin de amaca uygun biçimde işlemesini sağlayacaktır.

Peki vatandaşlar vergi ile birlikte veya vergiden bağımsız olarak, cezaları kabul etmemişse, uygun görmemişse ve düzenlemenin amacının haklı olduğuna inanmıyorsa ne olacaktır?

Geçmişte ve günümüzdeki uygulamalara bakarak bunun cevabını şöyle verebiliriz: Halkın benimsemediği vergi veya vergi cezalarının etkin şekilde uygulanma imkanı yoktur!

Vatandaşların vergiyi ya da vergi cezalarını benimsememelerinin nedenleri nelerdir? [\[1\]](#)

Başlıca nedenleri ana başlıklar halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Vergi cezalarının ödeme gücü ölçüsünü aşması,
2. Ödenen vergilerin ve vergi cezalarının nerelere harcandığının halk tarafından şeffaf olarak izlenememesi,
3. Vergiye gönüllü uyumun çeşitli nedenlerle sağlanamaması,
4. Hukuk devletinin zayıflaması, kuralsızlığın hakim olması,
5. Kayıt dışı ekonominin yaygınlığı, vergi ödememenin kitlesel boyutlara ulaşması,
6. Ülkede vergi kültürünün oluşmaması ve vergi algısındaki bozukluk,
7. Sıklıkla ve düzenli olarak vergi afları getirilmesi,
8. Kamu harcamalarında israfın önlenememesi,
9. Yasal düzenlemeleri yapan ve uygulayan İktidara karşı çeşitli nedenlerle güvenin sarsılması,
10. Vatandaşların ödedikleri vergilerin karşılığında, eğitim, sağlık, güvenlik, ulaşım gibi toplum halinde yaşamının getirdiği zorunlu ihtiyaç alanlarında kaliteli kamu hizmeti alamaması; söz konusu bu alanlarda kontrolsüz ve sorun doğuran özelleştirmelerin yapılması.

Söz konusu bu nedenlerden biri ya da birkaçından dolayı vatandaş kitle halinde tepki gösteriyorsa, getirilen vergi cezaları vergiye uyumun sağlanmasında hiçbir şekilde teşvik edici ya da caydırıcı bir etki yapmayacaktır.

459 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nde, tahsilat ve ödemelerde belgeleme zorunluluğu getirmenin gerekçesi, *"vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayı, belli kurumların kayıt ve belgeleri yardımıyla tespit etmek ve böylece kayıt dışılığını önlemek"* olarak açıklanmıştır. Yapılan

son yasal düzenlemelerde kayıt dışılığı önleme görevi verilenler arasına, "mükellef olmayanlar" sıfatıyla ülkedeki sıradan vatandaşların tamamı dahil edilmiştir.

Yapılan düzenlemelerle, tahsilat ve ödemelerini belgelemeyen, "mükellef olmayan" sıradan vatandaşlara oldukça ağır para cezaları getirilmiştir. Bununla birlikte, belgeleme zorunluluğuna aykırı bir şekilde ödeme yapanların, durumu ödemeyi takip eden beş iş günü içerisinde kendiliğinden idareye bildirmesi halinde, ödemede bulunan adına bu fıkra uyarınca özel usulsüzlük cezası kesilmeyecektir. Yani, vatandaşa, belgesiz işlem yapması halinde, iş birliği yaptığı satıcıyı ihbar ederek, ağır para cezalarından kurtulması için 5 günlük bir süre verilmiştir.

Belgelendirmeme işleminde, alıcı ve satıcı genellikle iş birliği içinde birlikte hareket etmektedir. Mükellef olmayan sıradan insanların ödemelerinin karşılığında belge almamasının, ödemelerini banka yoluyla yapmamasının en büyük nedeni, satın alınan mal ve hizmetin karşılığı olan bedele ilişkin KDV'nin ödenmek istenmemesidir. Belgelendirmeme işleminde satıcının kazancı ise işleme konu gelirini beyan etmeyip, kazanç vergisi ödemekten kaçması ve bu işlem konusunda KDV beyan etmediği halde, malın alımında yüklediği KDV'yi indirim konusu yapmasıdır. Ayrıca, kredi kartı komisyonlarının oldukça yüksek oranlara ulaşması, satıcıların nakit tahsilata yönelerek, masraftan kurtulmasına yol açmaktadır. Kredi kartı komisyonlarının yüksekliği, kayıt dışı işlemleri teşvik etmektedir. Belgelendirmeme eyleminin gerçekleşmesinde yukarıda maddeler halinde yazdığımız, vergiye gönüllü uyumu etkileyen nedenler işte bu noktada devreye girmektedir.

Belgelendirmeme işleminde güçlü ve asli unsur satıcılardır. Belirleyici güç olan satıcılar yerine, edilgen yapıdaki "mükellef olmayan" sıradan vatandaşlara ağır bir sorumluluk yüklenmesi, genel hukuk ve vergilendirme ilkelerine aykırıdır.

Belge almayarak ya da ödemeyi banka kanalıyla yapmayarak, alıcının KDV ödememesine, satıcının da vergi kaçırmasına neden olay eylem, “utanılacak” bir durum mudur?

Sadece olayın tarafları değil, içinde yaşadıkları toplumun büyük kesimi de yapılan vergi kaçırma işini gayet normal karşılıyor, kendileri de tereddüt etmeden benzeri işlemleri yapıyorlarsa, ortada “utanılacak” bir durum yoktur. Bu gerçeklik ülkede vergiye tabi işlemlerde belge düzeninin sağlıklı bir şekilde işlemesinin önündeki en büyük engeldir.

Belgesiz, elden tahsilatla yapılan işlemlerde teklif genellikle satıcıdan gelmektedir. Satıcının belgesiz satışı kabul etmemesi halinde, işlemin gerçekleşmesi mümkün değildir. Bazı sektörlerde ödeme esnasında “nakit mi, kart mı?” sorusu, istisnai haller dışında, işlemin normal haline gelmiştir. Bunun en bariz örneklerinden birisi kuyumculuk sektörüdür. Altın stok miktarının ve yapılan işlemlerin takibinin yapılmadığı kuyumculuk sektöründe uzun yıllardır bu soru, istisnalar hariç, her alışverişte gündeme gelmektedir. Kredi kartı komisyonu ile birlikte KDV tutarının ciddi meblağa ulaştığı satışlarda, alıcı söz konusu soru karşısında cevabını verirken, yukarıda bahsettiğimiz “utanılacak” ayıplı bir işlem ile sağladığı KDV tutarı kadar avantajı karşılaştırmaktadır. Ortada utanılacak bir durum yoksa, cevap da bellidir ve bu esasen herkesin gözlemlediği bir konudur. Bu gerçeği, mal akışının kontrol edilmediği çok sayıda sektörde ve somut tespitin imkansız olduğu hizmet sektörünün tamamında görmekteyiz.

Hazine ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek’in eşini örnek göstererek şikayet ettiği kuaförlerde de bu tipik durumu rahatlıkla gözlemlemekteyiz.[\[2\]](#) Deyim yerindeyse alan razı, veren razıdır. Konuyla ilgili Bakan’ın eşine bile hizmet bedelinin belgesini vermemeyi gayet “normal” sayan bir ortam söz konusudur. Yani, ortada utanılacak bir durum yoktur.

Sıradan vatandaş kimdir?

Ülkemizde emekli sayısı 2024 yılı itibariyle 16.437.571'dir.[3] Aynı yıl için ortalama emekli maaşı tutarı ise aylık 14.959 TL'dir.[4] Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı verilerine göre 2024 yılı Ağustos ayı itibariyle Türkiye'de toplam 32 milyon 776 bin kişi istihdam edilmektedir. İşsizlik sayısı ise 3 milyon 385 bindir.[5] Buna karşın, DİSK-AR tarafından TÜİK verilerinden yararlanarak yapılan hesaplama göre mevsim etkisinden arındırılmış geniş tanımlı işsiz sayısı Temmuz 2024'te 10 milyon 681 bin kişi olarak gerçekleşmiştir.[6]

Ülkedeki vatandaşların büyük kısmı ücretli olarak çalışmaktadır. Ücretli kitlenin içinde asgari ücretle çalışanların sayısı oldukça yüksektir. Yapılan çeşitli araştırmalar asgari ücret civarında bir ücretle çalışanların oranının toplam içinde yüzde 50'lerde olduğunu göstermektedir. Milyonlarca işçi asgari ücretle geçinmeye çalışırken, bunların bir bölümü yasal asgari ücrete dahi erişememektedir. Asgari ücret ve altında çalışanların oranı tekstil, giyim, deri, mobilya imalatı, gıda, inşaat ve turizm sektörlerinde daha yüksek düzeyde seyretmektedir. Özel sektör işçilerinin yüzde 70,4'ü asgari ücret ve bunun yüzde 20 üzerinde bir ücretle çalışmaktadır. Özel sektör işçilerinin yüzde 84,5'i ise asgari ücretin yüzde 50 fazlası veya altında bir ücret almaktadır. Kadınların çok büyük bir bölümü asgari ücret ve daha altında ücretlerle çalışmaktadır. Tahmini 7 milyon kadın çalışanın yüzde 61,4'ü asgari ücretin altı ve yüzde 20 fazlası ücretler ile çalışmaktadır. Kadınların yüzde 41'i ise asgari ücret dahi alamamaktadır. Asgari ücret altında çalışanların oranı kayıt dışı çalışanlarda yüzde 83,5'tir. 2022 yılı sonu itibariyle ülkede toplamı 21.687.000 olan işçi sayısının 17.752.973'ü asgari ücretin iki katının altında ücret alırken, ancak 3.934.027 kişi asgari ücretin iki katından fazla ücret elde etmektedir.[7]

Bu veriler sonucunda, ülke nüfusunun 50 milyon kişiye yakın kısmının gelir düzeyi belli seviyenin altında, geçim sıkıntısı

eken vatandaşlarımızdan oluştuğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Söz konusu 50 milyon kişi, belge düzeninin kontrolünde, “mükellef olmayanlar” kapsamında kontrol mekanizmasında görevlendirilmişlerdir. Görevi yerine getirmemeleri halinde de ağır para cezalarına maruz kalacaklardır. Burada karşı karşıya kalınan soru şudur:

Yoksulluk çeken “mükellef olmayan” kitle ödemelerinde belge almaya zen gösterip, 7.000 TL'nin üzerindeki harcamalarını banka kanalıyla yapacak mıdır, yoksa KDV tutarı kadar bir parayı ödememe karşılığında satıcıyla iş birliği yapıp, yüksek tutarlardaki ceza riskini göz önüne alarak, belgesiz elden ödemeyi mi tercih edecektir?

Bu sorunun cevabı tereddüte yer vermeyecek kadar açıktır. “Kartla mı ödeyeceksin, nakit mi ödeyeceksin?” sorusuyla karşılaştığında, azınlıkta kalabilecek bir kitle haricinde, nakit ödeme yapacağını söylemek, geçmiş deneyimlere, vergilendirmede kabul edilebilirlik şartlarına ve insan psikolojisine baktığımızda hiç yanlış olmayacaktır.

III. SON SÖZ:

Hem alıcının, hem satıcının aynı anda belli bir menfaat elde etmeden belgesiz işlem yapması, ancak unutkanlıkla, ihmalkarlıkla ya da dikkatsizlikle açıklanabilecek bir durumdur. Bu tür işlemlerin sayısı da toplam içinde yüksek değildir. Hem alıcının, hem satıcının aynı anda belli bir menfaat gözetererek belgesiz işlem yapması ise bilinçli, iş birliği gerektiren ve karşılıklı anlaşmayla gerçekleşen bir olaydır. Bunun engellenmesi ise tarafları sopayla cezalandırarak yapılabilecek bir iş değildir. Konunun nedenleri ne kadar karmaşıksa, zm de o kadar ayrıntılı çalışma gerektiren ve sadece vergi ile değil, kurgulanan düzen içinde çok sayıda kararı zorunlu kılan gerçek bir reformla yapılabilecektir. Zira sorun, kişilerle zdeşleşmeyecek kadar derindedir.

İçinde bulunduğumuz ortam ve koşullar içinde geçim sıkıntısı çeken vatandaştan, ciddi bir maliyete katlanmasını bekleyip, kayıt dışı ekonomi ve belge düzeninin oturmasında medet ummak çok mantıklı görünmemektedir. Dar gelirli insandan inanmadığı bir sistemde fedakarlıkta bulunmasını beklemek beyhude bir çaba, yersiz bir ümittir.

[1] Bu konuda Vergi Platformu'nda yayınlanan "Vergide Kabul Edilebilirlik" başlıklı yazımızda ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

<https://www.vergiplatformu.com/2024/09/05/vergide-kabul-edilebilirlik/>

[2]

<https://www.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/bakan-simseki-isyan-ettiren-tablo-vergiden-kacmak-icin-her-yolu-denemisler-1069079>

[3]

<https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Aylik/42919466-593f-4600-937d-1f95c9e252e6/>

[4]

<https://www.ekonomim.com/ekonomi/turkiyede-ortalama-emekli-maa-si-ne-kadar-haberi-775004#:~:text=Emekliler%20ne%20kadar%20maa%C5%9F%20al%C4%B1yor,886%20bin%20TL%20%C3%B6deme%20yap%C4%B1ld%C4%>

[5] <https://www.sbb.gov.tr/istihdam/>

[6]

<https://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2024/09/ISSIZLIK-VE-ISTIHDAMIN-GORUNUMU-Eylul-2024.pdf>

[7]

<https://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2023/12/ASGAR I-UCRET-2024-RAPOR.pdf>